

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ**PUBLIC ADMINISTRATION AS A FORM OF EXERCISING PUBLIC POWER**

**Бліхар М.М., д.ю.н., доцент,
професор кафедри адміністративного та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»**

У статті досліджено публічне адміністрування як форма реалізації публічної влади. Крім того, в умовах реформування державно-управлінської діяльності в напрямі розширення прав місцевого самоврядування актуалізуються питання вдосконалення державної (публічної) влади через публічне адміністрування, розглядається поєднання принципів, механізмів, методів та інструментів державного управління для побудови ефективної багаторівневої інтегрованої структури влади, правового регулювання владних повноважень на різних рівнях відносин у суспільстві, а також підвищення правових знань і правової культури посадових осіб органів публічної влади й громадян через залучення їх до публічного адміністрування. В умовах постійного розвитку нормативних актів, що регламентують діяльність органів управління в Україні, актуальною проблемою в побудові наукового підходу до державного управління є розуміння суті публічного адміністрування як процесу державного управління та розробка концептуальних положень реалізації влади, як державної та виконавчої, так і місцевої (муніципальної), постійний аналіз процесу реалізації управлінських заходів, які здійснюються шляхом публічного адміністрування. А це неможливо розглядати без визначення сутності публічного адміністрування, зокрема як процесу, його форм і методів, суб'єктів та об'єктів діяльності. Тому публічне адміністрування повинно бути проаналізоване як юридична, управлінська й соціальна категорія, розглянуті базові поняття та відмінності від споріднених правових категорій, мета, завдання, принципи діяльності, функції, форми й методи з урахуванням швидких динамічних змін, що відбуваються на сучасному етапі розвитку українського суспільства. Обґрунтовано, що застосування публічного управління вимагає: врахування основних принципів розрізнення політичних та адміністративних питань; порівняльного аналізу загальнодержавних, політичних та економічних проблем та інтересів і проблем та інтересів бізнес-організацій; підвищення ефективності управлінської служби шляхом впровадження практики ділового адміністрування суб'єктів публічного адміністрування.

Ключові слова: держава, публічне адміністрування, державотворення, правотворення, публічна влада, адміністративне право.

The article examines public administration as a form of exercising public power. In addition, in the context of reforming public administration in the direction of expanding the rights of local self-government issues of improving state (public) power through public administration, a combination of principles, mechanisms, methods and tools of public administration to build an effective multilevel integrated government structure, legal regulation powers at various levels of relations in society, as well as improving the legal knowledge and legal culture of public officials and citizens by involving them in public administration. In the conditions of constant development of normative acts regulating activity of governing bodies in Ukraine, the actual problem for construction of scientific approach to public administration is understanding of essence of public administration as process of public administration and development of conceptual provisions of realization of the power, both state and executive, and local (municipal), constant analysis of the process of implementation of management measures carried out through public administration. And this cannot be considered without defining the essence of public administration, in particular, as a process, its forms and methods, subjects and objects of activity. Therefore, public administration should be analyzed as a legal, managerial and social category, the basic concepts and differences from related legal categories, purpose, objectives, principles of activity, functions, forms and methods, given the rapid dynamic changes occurring at the current stage of Ukrainian society. It is substantiated that the application of public administration requires taking into account the basic principles of the section of political and administrative issues; comparative analysis of national, political and economic problems and interests and problems and interests of business organizations; improving the efficiency of the management service by introducing the practice of business administration of public administration entities.

Key words: state, public administration, state formation, lawmaking, public authority, administrative law.

Постановка проблеми. Вивчення особливостей здійснення публічного адміністрування в сучасних умовах державотворення в Україні актуалізується на засадах здійснення реформи місцевого самоврядування та передання на місцевий рівень управління значних господарських повноважень, які раніше здійснювалися лише державою чи її органами. Публічне адміністрування повинно бути комплексним і повним процесом управлінської діяльності, оснований на розмежуванні сутності централізації та децентралізації управлінської гілки влади.

Хоча термін «публічна адміністрація» був розроблений, поширений і нині застосовується в багатьох країнах континентальної системи адміністративного права, в українському законодавстві дотепер остаточно не сформовано єдиного законодавчого підходу щодо цього поняття. Під час розгляду публічного адміністрування часто пропонується широкий спектр тверджень і визначень, які розкривають окремі аспекти поняття та підходи до його розуміння. Найпоширенішим є розгляд публічного адміністрування в аспекті його організаційно-структурної будови й аналізу функціонального призначення в системі державної та місцевої влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження категорій публічного управління та публічного адміністрування здійснюється багатьма науковцями

в різних галузях, включаючи право та юриспруденцію, державне управління, менеджмент, економіку, соціологію, психологію тощо. Основи й поняттєві категорії теорії публічного адміністрування подано в дослідженнях відомих зарубіжних науковців, у колі яких М. Вебер, Д. Вільсон, Ю. Габермас, Д. Грінвуд, Р. Саймон, М. Фоллетт та інші. Дослідженнями у сфері теорії державного управління та публічного адміністрування, системи місцевого самоврядування займалися А. Авер'янов, Б. Андреев, В. Бакуменко, Ю. Битяк, І. Грицяк, В. Дзюндзюк, І. Жаровська, І. Козюра, А. Колодій, І. Коліушко, М. Корнієнко, В. Кравченко, В. Куйбіда, А. Кузнецов, О. Лазор, М. Лахижа, С. Майстро, В. Малиновський, В. Мартиненко, П. Надолішний, В. Наконечний, О. Оболенський, М. Пітцик, С. Погорілко, І. Плотницька, А. Селіванов, О. Сушинський та інші.

Мета статті полягає в дослідженні публічного адміністрування як форми реалізації публічної влади.

Виклад основного матеріалу. Публічне адміністрування – регламентована законами й іншими нормативно-правовими актами діяльність суб'єктів публічного адміністрування, спрямована на здійснення законів та інших нормативно-правових актів шляхом прийняття адміністративних рішень, надання встановлених законами адміністративних послуг [1, с. 8–9]. Публічне адміністрування

здійснюється публічною адміністрацією, тобто системою певних публічних інституцій, яка складається з державних і недержавних суб'єктів публічної влади, ключовими структурними елементами якої є органи виконавчої влади й виконавчі органи місцевого самоврядування.

Сутність суб'єкта публічного значення полягає в його ролі й владних повноваженнях у публічному адмініструванні, а також управлінських можливостях, які випливають із його владної компетенції та динамічної взаємодії всіх елементів його компетенції. Компетенція розглядається як комплекс взаємопов'язаних елементів (мети, завдань, предмета видання та повноважень), що характеризує особливості діяльності конкретного суб'єкта публічного адміністрування, зумовлені його місцем у публічній адміністрації. Відповідно до компетенції суб'єкта публічного адміністрування органи виконавчої влади можна поділити на: органи загальної компетенції; органи галузевої компетенції; органи міжгалузевої компетенції; органи функціональної компетенції; органи предметної компетенції [2, с. 82].

О. Джафарова розглядає дозвільну компетенцію органів публічної адміністрації як сукупність прав та обов'язків (правообов'язків), а також спрямованість останніх на забезпечення життя, здоров'я людини, безпеки навколишнього природного середовища, національних інтересів і підтримання балансу приватних і публічних інтересів у певній сфері суспільних відносин (економічній, екологічній, культурній) [3, с. 44].

В Енциклопедії державного управління публічне адміністрування розглядається як різновид управлінської діяльності інституцій публічної влади, завдяки якій громадянське суспільство й держава забезпечують самокерованість (самоврядність) суспільної системи та її розвиток у певному напрямі [4, с. 489]. Проте, як зазначав німецький філософ і соціолог Ю. Габермас, населення повинно володіти достатньою інформацією щодо діяльності керівного апарату, оскільки саме інформація є ключовою в розв'язанні проблем або конфліктів у суспільстві й допомагає суспільству обговорювати й викладати свої потреби перед владою та відповідно здійснювати контроль над процесом реалізації поставленого перед владою питання. Але оскільки, як зазначає Ю. Габермас, «публіка (незалежні громадяни) сама правити не може, вона може лише контролювати дію адміністративної влади, урядових інститутів і направляти їх у необхідне русло» [5, с. 137], залишається важливим під час здійснення управління суспільними справами приділяти значну увагу публічності прийняття та реалізації владних рішень для забезпечення загального суспільного інтересу.

О. Митяй та О. Світовий наголошують на адмініструванні саме як на прерогативі виконавчих органів влади або чиновника (державного службовця), а суттю адміністрування визначають процедуру втілення рішень, встановлених у системі управління [6, с. 126].

Публічне адміністрування в ширшому розумінні містить систему державного управління, представленого чинними адміністративними інститутами в рамках прийнятної структури влади в Україні.

Разом із тим можна розглядати й вужче визначення публічного адміністрування, яке пов'язують саме з виконавчою гілкою влади на рівні центральної, місцевої адміністрації або місцевого самоврядування, і таким чином простежується зв'язок із професійною діяльністю державних службовців усіх видів державної служби й представницькими органами місцевого самоврядування, спрямованою на реалізацію рішень виконавчої влади; сюди ж можна віднести вивчення, розробку й впровадження в державну практику напрямів державної політики в різних сферах суспільного життя.

Слід зауважити, що дослідники публічного адміністрування у вузькому розумінні до органів публічної

адміністрації відносять органи виконавчої влади й органи місцевого самоврядування [7, с. 49; 8, с. 117; 9, с. 92]; у ширшому сприйнятті терміна публічного адміністрування ця категорія органів публічної адміністрації доповнюється шляхом включення до неї суб'єктів делегованих повноважень та органів державної влади, які не мають статусу органу виконавчої влади, а подекуди й шляхом приватних осіб тощо [10, с. 89; 11, с. 24; 12, с. 204]. Для прикладу, К. Колесникова наголошує на полісемантичному характері категорії «публічне адміністрування», яка розглядається як «публічне адміністрування», «публічна адміністрація», «громадське управління», «управління на державному й місцевому рівні», «громадська адміністрація» [13, с. 2].

Аналізуючи термін «процес управління», К. Бугайчук, зокрема, вказує на наявність підходів до його розуміння: як процесу управління через сукупність певних етапів (дій, операцій), що існують у соціальних системах та циклічно повторювані; як процесу управління через виконання (або пов'язаного з виконанням) функцій управління; як процесу управління через діяльність певних суб'єктів (керівників) [14, с. 138].

Можна погодитися з розумінням поняття «публічне адміністрування» як комплексної усвідомленої та цілеспрямованої діяльності, що пов'язана з реалізацією повноважень суб'єктів управління з розробки, прийняття та впровадження державно-управлінських рішень або послідовного здійснення управлінського циклу, що складається з класичних функцій управління, таких як планування, організація, мотивація, контроль, і впливає на зміну суспільних процесів та явищ, наближаючи їх до бажаного стану згідно з визначеними управлінськими цілями організації [15, с. 6–8]. Результатом цієї адміністративної діяльності, зазвичай, є здійснення спеціально уповноваженим суб'єктом публічного адміністрування певних адміністративних дій, які повинні бути представлені в певній нормативно-правовій формі й вигляді, наприклад, наказу, директиви, розпорядження тощо [16]. Такі адміністративні дії здійснюються такими суб'єктами управління в межах закріплених за ними посадових повноважень, а також шляхом застосування спеціальних форм і методів, спрямованих на реалізацію основних функцій публічного адміністрування задля реалізації адміністративної мети й координування управлінськими ресурсами.

У цьому аспекті важливо наголосити на структурованості публічного адміністрування як виду управлінської діяльності, виокремивши такі складові сегменти (блоки) в адміністративно-правовому статусі органів виконавчої влади, як цільовий, структурно-організаційний і компетенційний (компетенцію). Для прикладу, окремі дослідники адміністративного права до першого сегмента адміністративно-правового статусу відносять цілі, завдання та функції, що закріплені юридично, до другого сегмента – організаційно-структурний компонент правового статусу, який охоплює нормативне регулювання порядку створення, легалізації, реорганізації, ліквідації суб'єктів їхньої підзвітності, встановлення та зміни їхніх організаційних структур, права й організаційне самовизначення, процедури діяльності й права на офіційні символи [17, с. 25].

Важливим маркером дійсної публічності влади й адміністрування суспільного життя є саме здійснення адміністрування на принципах публічності. Як відомо, громадянське суспільство найефективніше діє на регіональному й місцевому рівнях, саме на тих рівнях, на яких вибудовуються відносини органів публічної влади й громадян щодо управління щоденними потребами суспільства в питаннях організації нагальних життєвих проблем і взаємодії різноманітних суб'єктів господарювання, тобто створення та функціонування певного суспільного простору. Як правило, така публічність здійснюється шляхом взаємодії державної централізованої влади з регіональною та місце-

вою. І. Шумляева наголошує, що саме на місцевому рівні територіальні громади як частина суспільства впливають на становлення правової державності через публічно управлінські процеси, зокрема ті, які стосуються прийняття публічно управлінських рішень, удосконалення правової бази стосовно реалізації ними права на місцеве самоврядування [18, с. 163].

Публічність влади, на думку А. Селіванова, стає однією з юридичних ознак участі держави в суспільних відносинах, що врегульовано позитивним правом через прийняття громадянами Конституції України як Основного Закону; через публічність управління громадяни погоджуються з переданням і відчуженням державі окремих природних суб'єктивних прав. Отже, на думку вченого, публічна влада за своєю конституційно-правовою характеристикою набуває ознак правосуб'єктності від суверенітету народу [19, с. 32].

Публічність здійснення владних повноважень сприяє включенню громадян до розв'язання питань загальнодержавного й місцевого значення через більшу поінформованість як значної кількості учасників-суб'єктів управлінської діяльності, так і громадян, які зацікавлені в прийнятті управлінських рішень, корисних для всієї громади. Це дозволяє ухвалювати рішення, враховуючи настрої громади, які своєю чергою можуть вказати на конкретніші актуальні проблеми, що вимагають нагального розв'язання, дозволяє оцінювати ефективність управлінських рішень зі сторони споживачів управлінських рішень. А це для громадян, які володіють конституційним правом брати участь в управлінні державними справами, на думку В. Алексєєва, є важливим аргументом для сучасного суспільства, що розвивається зовсім за іншими, кардинально відмінними від попередніх часів принципами демократичності, публічності, залучення громадян в управління державою на різних рівнях управління, особливо на місцевому й регіональному [20, с. 17], розширення правової бази місцевого самоврядування, її здатності бути базисом системи територіальної організації влади в Україні.

Однак не слід забувати, що публічне адміністрування спрямовується та орієнтується не тільки на окремого громадянина, але й на права, обов'язки й інтереси широкого кола фізичних та юридичних осіб, що здійснюють свою підприємницьку й інші види діяльності на певній території, підпорядкованій конкретній публічній владі.

Проте публічність адміністрування – це не тільки поінформованість про дії влади, не лише передання владних повноважень на рівні місцевого самоврядування. Йдеться передусім про зміну управлінських компетенцій та статусних характеристик органів публічної влади, а це вносить на порядок денний необхідність їхнього концептуального чіткого визначення та розробки нових механізмів публічного управління для забезпечення нормативно-правового й структурно-організаційного функціонування суб'єктів публічного адміністрування. О. Молошна акцентує увагу на тому, що публічне адміністрування передбачає функціонування універсального організаційно-правового механізму виявлення, узгодження та реалізації суспільних потреб та інтересів, формування прав та обов'язків учасників суспільних процесів та їхніх взаємовідносин у правовому полі [21].

Такий підхід до побудови й реалізації владних повноважень у системі публічного адміністрування повинен спрямовуватися на забезпечення розв'язання таких завдань адміністрування: формування системи державної влади на різних рівнях централізації та децентралізації, місцевому рівні управління та вдосконалення механізмів їхньої інтеграції; вдосконалення управлінської моделі національної взаємодії органів державної влади з органами місцевого самоврядування, надання цим відносинам правових ознак публічності, зокрема через забезпечення

та реалізацію прав і свобод громадян у сфері державного управління.

Як зазначає О. Зарічний, Європейська хартія місцевого самоврядування закріплює розуміння місцевого самоврядування як права й реальної здатності органів місцевого самоврядування регламентувати значну частину державних справ і здійснювати надані їм владні повноваження відповідно до чинного законодавства, застосовуючи владну відповідальність на реалізацію та забезпечення потреб місцевого населення. У цьому плані місцева чи регіональна влада є необхідним елементом державного адміністрування, і її не можна розглядати як менш важливу чи другорядну в порівнянні із центральною державною владою. Важливою особливістю публічного адміністрування на місцевому чи регіональному рівнях є сконцентрованість уваги на проблемах конкретної громади з огляду на ментально-територіальні особливості громадян певної території [22, с. 23].

Запровадження моделі публічного адміністрування в системі державної влади й адміністративно-територіальному устрої держави вимагає розгляду публічного адміністрування та публічної служби як єдиного й цілісного інституту, який побудований на єдиних принципах і комплексно реалізовував би публічну владу. Доводиться констатувати, що у вітчизняному законодавстві не сформовано підходів до відповідного розуміння публічної служби. Також це потребує їхнього відповідного правового оформлення та підготовки відповідного кадрового забезпечення публічного адміністрування. Тому для забезпечення функціонування механізмів регулювання діяльності органів державної влади необхідно забезпечити організацію сучасної системи підготовки й перепідготовки управлінських кадрів. Адже, як зазначають Г. Алмонд і С. Верба, «державні діячі, які намагаються створити політичну демократію, дуже часто зосереджують свої зусилля на встановленні певного набору демократичних урядових інститутів і написанні конституції. Проте для розвитку стабільного й ефективного демократичного врядування необхідно дещо більше, аніж певні політичні й управлінські структури. Цей розвиток залежить від політичної культури. Якщо вона не здатна утримувати демократичну систему, шанси останньої на успіх замалі» (цит. за: [22, с. 89]).

На наш погляд, у реалізації публічного адміністрування важливою формою взаємодії громадськості й держави є проведення органами публічної влади моніторингу й аналізу громадської думки, участь інституцій громадянського суспільства у виробленні й обговоренні публічно-адміністративних рішень, здійснення суспільними організаціями громадського контролю діяльності органів публічної влади й відповідності прийнятих управлінських рішень інтересам широких верств населення, створення консультативних, експертних і дорадчих органів і таке подібне. Такий суспільний контроль і співучасть у прийнятті публічно-правових управлінських рішень сприятиме перетворенню адміністрування в прозорий і публічний процес, ширшому охопленню інтересів учасників приватно-публічного адміністрування, підвищенню відповідальності й правової культури суб'єктів публічного адміністрування. Особливо важливою є така публічність у розв'язанні соціально-економічних проблем на місцевому й регіональному рівнях.

Як бачимо, публічне управління, на відміну від державного управління, сприятиме втіленню суверенітету народної влади, демократичності прийняття управлінських рішень, реалізації суспільних інтересів без підміни їх державними. Крім того, публічне адміністрування значно розширює кількість суб'єктів, що зацікавлені й беруть участь в адмініструванні, оскільки сюди активно залучаються органи місцевого самоврядування.

Але розширення публічного адміністрування вимагає відповідним чином систематизувати засоби нормативно-

правового забезпечення публічного адміністрування. Своєю чергою це дозволить адаптувати законодавство України до законодавства Європейського Союзу стосовно реалізації публічного адміністрування.

Отже, управлінські рішення під час здійснення публічного адміністрування встановлюються, змінюються та припиняються обов'язково на основі норм адміністративного права, таким чином вони спричинюють настання саме юридичних наслідків як для суб'єктів публічного адміністрування, так і загалом для інших суб'єктів господарської діяльності, користувачів соціальної сфери тощо, прямо або опосередковано. Тому форми публічного адміністрування завжди правові, а отже, повинні розглядатися в межах адміністративного права лише як ті види діяльності публічної адміністрації, що приводять до настання юридичних наслідків. Сучасні тенденції публічного адміністрування вказують на необхідність розмежування управлінської влади через визначення питань державного й місцевого значення, визначення методів публічного адміністрування в нормативно-правовому полі, здійснення розмежування компетенцій суб'єктів публічної влади на державному, регіональному й місцевому рівнях.

Висновки. Зміни в теоретичних підходах до розуміння державного управління та адміністрування вимагають підвищення ролі регіонального й місцевого самоврядування, а саме орієнтації на управлінські ініціативи з боку місцевого самоврядування. Публічність допомагає процесу децентралізації, що створює умови для розширення горизонтальної співпраці за детальнішого розуміння реальних місцевих проблем. Це зумовлює важливість публічності в процесі державного управління та здатності суб'єктів публічного адміністрування забезпечити створення ефек-

тивної та дієздатної системи управління державою, в тому числі через підвищення рівня її публічності.

Для цього публічне адміністрування повинно спиратися на цілісний апарат відповідного адміністративного впливу (політику, елементи правової системи, правила, процедури, організаційні структури, персонал тощо), які мають бути зосереджені саме на перетворенні управлінської діяльності на публічне адміністрування.

Застосування публічного управління вимагає: врахування основних принципів розрізнення політичних та адміністративних питань; порівняльного аналізу загальнодержавних, політичних та економічних проблем та інтересів і проблем та інтересів бізнес-організацій; підвищення ефективності управлінської служби шляхом впровадження практики ділового адміністрування суб'єктів публічного адміністрування. Контроль зі сторони громадян, громадських організацій і дотримання публічності в роботі органів управління сприятиме дотриманню принципів верховенства права, забезпеченню прав та обов'язків людини й громадянина, а отже, зрештою забезпечуватиме розвиток громадянського суспільства й місцевого й регіонального самоврядування.

Перспективи подальших досліджень публічного адміністрування полягають у пошуку функціональних особливостей публічного адміністрування у сфері державотворчого процесу й державно-приватного партнерства на місцевому чи регіональному рівні, що забезпечуватиме розбудову Української держави через делегування та передавання окремих владних повноважень на місцевий рівень. Це дасть більше можливостей для реалізації значної кількості проєктів, що важливо саме на місцевому рівні чи в регіонах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Основи публічного адміністрування : навчальний посібник / за заг. ред. Н.П. Матюхіної. Харків : Право, 2018. 172 с.
2. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В.В. Галуцько, П.В. Діхтєвський, О.О. Кузьменко, С.Г. Стеценко та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
3. Джафарова О.В. Дослідження органів публічної адміністрації в системі суб'єктів дозвільної діяльності в Україні. *Форум права*. 2018. С. 42–49.
4. Енциклопедія державного управління: у 8 т. Т. 8 : Публічне врядування / наук. ред. кол. : В. С. Загорський та ін. Львів : ЛРІДУ, НАДУ, 2011. 712 с.
5. Habermas J. Further Reflections on the Public Sphere. Habermas and the public sphere / edited by C. Calhoun. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, and London, England. 1992. P. 421–461. URL: http://courses.ischool.berkeley.edu/i218/s15/calhoun_BPSIntroduction.pdf.
6. Митяй О.В., Світовий О.М. Дослідження понять «державне управління» і «публічне адміністрування». *Держава та регіони. Серія : Державне управління*. 2018. № 1 (61). С. 124–128.
7. Стеценко С.Г. Адміністративне право України : навчальний посібник. Київ : Атіка, 2011. 624 с.
8. Авер'янов В.Б. Реформування українського адміністративного права: ґрунтовний привід для теоретичної дискусії. *Право України*. 2003. № 5. С. 117–122.
9. Міхровська М.С. Державне управління та публічна адміністрація: шлях до демократії. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Юридичні науки)*. 2011. № 88. С. 90–93.
10. Адміністративне право України (у визначеннях та схемах) : навчальний посібник / С.О. Масьондз. Київ : Атіка, 2008. 272 с.
11. Публічна адміністрація в Україні: становлення та розвиток : монографія / за заг. ред. А.В. Толстоухова. Дніпро : Монолит, 2010. 400 с.
12. Петров Є.В. Феноменологія адміністративно-господарського права України : монографія. Харків : Діс плюс, 2012. 392 с.
13. Колесникова К.О. Публічне адміністрування в Україні: огляд літературних джерел. URL: <http://www.kbupara.kharkov.ua/e-book/trdu/2013-3/doc/1/16.pdf> (дата звернення: 24.10.2020).
14. Бугайчук К.Л. Процес публічного адміністрування в органах національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 137–142.
15. Кальниш Ю.Г., Лозинська Т.М., Тимцуник В.І. Публічне адміністрування : навчальний посібник. Полтава : РВВ ПДАА, 2015. 185 с.
16. Система адміністративного менеджменту та апарат управління. Адміністративний процес. URL: <https://goo.gl/EJat4y> (дата звернення: 24.10.2020).
17. Золотарьова М.К. Адміністративно-правовий статус державних податкових інспекцій : монографія. Запоріжжя : КПУ, 2010. 164 с.
18. Шумляєва І.Д. Розвиток взаємовідносин органів публічної влади та громадян на місцевому рівні в умовах формування правової держави. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2019. Вип. 2 (41). С. 157–165.
19. Селіванов А.О. Публічна влада і громадянин в умовах застосування судової адміністративної юрисдикції (проблеми теорії і практики). *Право України*. 2006. № 9. С. 28–33.
20. Алексєєв В.М. Взаємовідносини держави та суспільства в Україні: управлінський аспект : монографія. Чернівці : Технодрук, 2010. 524 с.
21. Молошна О.Л. Особливості формування державно-службових відносин в умовах становлення системи публічного адміністрування в Україні. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-02\(2\)/Moloshna,%20Bashtannyk.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-02(2)/Moloshna,%20Bashtannyk.pdf) (дата звернення: 24.10.2020).
22. Зарічний О.А. Участь громадськості у здійсненні публічної влади: теоретико-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2017. 229 с.
23. Система адміністративного менеджменту та апарат управління. Адміністративний процес. URL: <https://goo.gl/EJat4y> (дата звернення: 24.10.2020).